

**AN APPROACH TO THE RECEPTION OF "ERLEBNIS" AND "ERFAHRUNG" CONCEPTS IN
TURKISH FROM HERMENEUTICS AND TRANSLATION STUDIES PERSPECTIVE**

**HERMENEUTİK VE ÇEVİRİBİLİM BAKIŞ AÇISIYLA "ERLEBNIS" VE "ERFAHRUNG"
KAVRAMLARININ TÜRKÇEDE ALIMLANMASINA YÖNELİK BİR YAKLAŞIM**

Fırat SOYSAL¹

ABSTRACT

The study targeted at emphasizing the fact that there is an ambiguity for the Turkish translation of "Erlebnis" and "Erfahrung" concepts since they are transferred into Turkish as "Tecrübe" from the Hermeneutics and Translation Studies perspective. Therefore, the study suggested some other concepts to describe these two terms and thus the ambiguity problem was tried to be overcome. In this regard, the present examples were mentioned about the reception of "Erlebnis" concept in Turkish. In addition to offering an alternative perspective through explained concepts, new suggestions were offered for "Erlebnis" concept in Turkish. In this way, the study concluded that a clear distinction can be made in further research on Translation Studies, Philosophy and Hermeneutics in terms of Turkish equivalents of German "Erfahrung" and "Erlebnis" concepts.

Key Words: Erlebnis, Erfahrung, Translation Studies, Hermeneutics, Life Performance.

ÖZET

Çalışmada Hermeneutik ve Çeviribilim bakış açılarıyla "Erlebnis" ve "Erfahrung" kavramlarının Türkçe literatürde aynı sözcük olan "Tecrübe" kavramıyla aktarılmış olmalarının anlam karmaşasına yol açtığına dikkat çekilmiştir. Söz konusu kavramları açıklamaya yönelik ilgili başka kavramlara yer verilerek yorumlamalar getirilmiş ve anlam karmaşası sorunu giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca "Erlebnis" kavramının Türkçe literatürde alımlanışına dair tespitlere yer verilmiştir. Açıklık getirilen kavramlar aracılığıyla alternatif bir bakış açısı kazandırılmasının yanı sıra, "Erlebnis" kavramı için Türkçe literatüre farklı önerilerde bulunulmuştur. Bu sayede gerek Çeviribilim gerek de Felsefe ve Hermeneutik alanlarındaki ilerleyen çalışmalarda, Almandaki "Erfahrung" ve "Erlebnis" kavramlarına Türkçe karşılıklar olarak daha belirleyici bir ayrımın ortaya koyulabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erlebnis, Erfahrung, Çeviribilim, Hermeneutik, Yaşam Edimi.

¹ Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, Almanca Müt.-Ter. ABD. fsoysal@kmu.edu.tr

GİRİŞ

Henüz özerk bir bilim dalı olma yolunda ilerlediği dönemlerde başta dilbilim, iletişim bilimi ve kültür bilimin etkisi altında olan çeviribilim, günümüz paradigması içerisinde işlevsel, betimleyici ve eleştirel yaklaşımlar, hermeneutik yaklaşımlar, çeviri sosyolojisi, çeviri felsefesi, çeviri eleştirisi, yerelleştirme (localization) ve çeviri teknolojileri gibi birçok alana yayılım göstermektedir. Mevcut disiplinler içerisinde hermeneutik ile çeviribilim arasındaki etkileşimi ele alan bilimsel çalışmalardan söz edilebilir.² Bu çalışmalar neticesinde çeviribilimde yer alan birtakım kavramlar, hermeneutik yaklaşımların etkisiyle alternatif bakış açıları ve yorumlamalar kazanmaktadır. Söz konusu kavramlardan Almanca *Erlebnis* ve *Erfahrung* sözcüklerinin her ikisinin de Türkçeye *Tecrübe* ya da *Deneyim* şeklinde aynı biçimde aktarılmış olması anlam karmaşası yaratmaktadır. Bu anlam karmaşası *tecrübe* kavramıyla *Erlebnis*in mi yoksa *Erfahrungun* mu kastedildiği noktasında, Türkçe okur üzerinde hatalı algılamalarla kendini göstermektedir. Dolayısıyla sözü edilen kavramların anlam farklılıklarını gerek çeviribilim gerek de hermeneutik açısından ortaya koymak gerekir. Bu bağlamda çalışmamızın ana çerçevesinde ilk olarak Türkçe Çeviribilim ve Hermeneutik literatüründe kullanılan *tecrübe* kavramına açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Sonrasında *Erlebnis* kavramı için Türkçede tercih edilmiş *tecrübe* ya da *deneyim* sözcükleri yerine farklı bir kavram önerilecektir. Betimleyici yöntemden yararlanılarak *Erlebnis*in yerine önerilen alternatif sözcük ile *tecrübe* sözcüğü arasındaki farkın ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

TARTIŞMA

Erlebnis ve *Erfahrung* kavramlarına geçmeden önce bu çalışmanın ilerleyişine faydalı olacağını düşündüğümüz bazı kavramlara öncelikle yer vermemiz gerekir.³ İlk olarak *Verstehen* (*anlama*) sözcüğünü ele alacak olursak, düz anlam itibarıyla, kavramak, bir şeyi bağlam içerisinde algılamak, anlamsal sembolleri içselleştirerek alımlamak, anlamlandırmak, kategorize etmektir. Metin bağlamında, söyleneni çıkarmak ve onu bireyin kendi düşünme eylemi içinde hâlihazırdaki niyetine dönüştürmek; verilen metindeki sözcüklerin ya da cümlelerin kastettiğini (kendi) niyetin ile benzer hale getirmek, özümsemektir. Sentaks bağlamında bir cümleyi anlama, onun yapısını bilmeyi gerektirir. Semantik bağlamda anlama, olayın hakikatini/gerçek bağlamı bilmeye ve kavramaya dayanır. Pragmatik açıdan anlama, dilsel anlamın ortaya çıkarılmasıdır; anlama, eylemin anlaşılma şartlarına bağlıdır. Ayrıca yazanın ya da konuşanın niyetinin inşa edilmesi, yeniden üretilmesi de (Rekonstruktion) anlama demektir (Lewandowski, 1994: 1228-1229).

² Günümüz çeviribilimde Hermeneutik yaklaşımlara yer veren ve önceki yaklaşımların (Gadameryen hermeneutikin) temsilcilerinden sayabileceğimiz Radegundis Stolze'yi bu alanda çalışmalar yapan bilim insanlarına örnek olarak verebiliriz. Ayrıntılı bilgi için ayr. bkz.: Stolze, Radegundis. (2003). *Hermeneutik und Translation*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

³ Hem *Erlebnis* ve *Erfahrung* kavramlarını açıklamada yardımcı olacağı düşünüldüğünden hem de hermeneutik ve çeviribilim alanlarında çokça tartışıldıklarından, burada bazı kavramlara öncelik verilmesi uygun görülmüştür.

Hermeneutik yaklaşım içerisinde anlama, Martin Heidegger ve Hans G. Gadamer için, artık anlık, fikri ve zihinsel olarak anlaşılabilir bir anlama boyutundan çıkmıştır. Anlamak sadece subjektif bir idrak etme meselesi değil, aksine *oradaki varlığın (Dasein)* esasında (özünde) eyleme biçimidir. Bir başka deyişle, anlamlandırarak inşa edilen dünya içindeki ferdi insanın eyleme biçimidir anlama. (Rehfus, 2003: 666). Çeviribilimsel bakış içerisinde anlamamanın çok boyutlu ve iç içe geçmiş bir manayı içinde barındırdığı söylenebilir. Günümüz Çeviribilim paradigmasından evvel ortaya atılmış görüşlerden yola çıkan *anlam kuramında* çeviri metnin kaynak metindeki anlamı yansıtması gerektiği görüşü desteklenirken günümüzde bu daha farklı boyutlarda algılanan bir anlama eylemine dönüşmüştür.⁴ Kaynak metni anlamak, kaynak kültürü anlamak, yazarı ve yazarın *Habitusunu*⁵ anlamak, hedef kültür ve alıcıları anlamak, çevirmen olarak ne amaçla çeviri eyleminin gerçekleşeceğini anlamak gibi sıralayabileceğimiz birçok anlama eylemi çeviri için gerekli görülebilmektedir.

Yukarıda vermiş olduğumuz tanımlamalar içerisinde gerek genel manadaki, gerekse dilbilimsel ve hermeneutike ait (Heideggerci ve Gadameriyen) tanımlamaların anlatmak istediğini çeviribilim bir bakıma kendi bünyesinde anlamlandırmaya çalışmaktadır. Eski (dilbilimsel) paradigmaya ait anlam kuramında kaynak metnin anlamını hedef metne aynı etki ve izlenimleri yansıtarak aktarabilme başarısı çeviri olarak yeterlik kazanabiliyor, anlama eylemi açısından ise bu tutum uygun görülebiliyordu. Hermeneutik bakış açısının çeviribilime yansıtılması, çevirmenin kendi tecrübesinden yola çıkarak, kendisini anlayarak, kaynak metni anlamaya koyulması gerektiği görüşünü önümüze getirir. Bu manada başvurulacak diğer bir kavram *tecrübe (Erfahrung)* oluyor. Heidegger'in yaklaşımındaki *oradaki varlık (Dasein)* olarak çeviri eylemi açısından tasavvur edilebilecek bu dünyadaki çevirmen, kendi varlığını anlamaya önce kendi tecrübesinden (Erfahrung) yola çıkarak ulaşmalıdır. Bundan sonraki aşamada kaynak metni, yazarını ve metnin tarihselliğini tümüyle anlama işine girişilebilir.⁶ Dolayısıyla çevirmen hakikate, çeviri boyutunda oluşturması gereken metne, dönebilir; gerçek anlamı çeviride oluşturabilir. Bu aşamada çevirmen anladığını (Verstehen) *anlamlandırma* ve *açıklama (Auslegen)*, nihayetinde de *yorumlama (Interpretation)* aşamalarından geçer. Tüm bu aşamalardan sonra elde edilen çeviri ürün bir çeviri eyleminin sonucudur. Diğer bir ifadeyle *uygulama (Applikation)* aşamasına ulaşılmıştır, diyebiliriz.

Açıklama (Auslegen) kavramı salt çeviribilim kapsamında ele alınırsa belki de biraz yetersiz bir açıklama getirilmiş olacaktır. Çünkü çeviribilimde yorumlama denilince Almandaca hem *Auslegen* hem de *Interpretation* anlaşılabilir. Başta Friedrich Schleiermacher'ın öne sürdüğü gibi *anlama (Verstehen)*, *açıklama (Auslegen)* ve/veya *yorumlama (Interpretation)* iç

⁴ Bkz. Tosun Cengiz. (?). "Çeviride Anlam Boyu". *H. Ü. Eğitim Fak. Der.* Ankara. [Erişim Adresi: http://www.ceviribilim.hacettepe.edu.tr/art/i01-08.pdf](http://www.ceviribilim.hacettepe.edu.tr/art/i01-08.pdf).

⁵ *Habitus*: İnsanların sosyal dünya ile baş ettiği zihinsel ve bilişsel yapı (Ritzer, 2013: 154). Bkz. ayr.; Ritzer George ve Jeffrey Stepanisky. (2013). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri*, (4. Ed.), (çev. Irmak Ertuna Howison). Ankara: De ki Sosyoloji.

⁶ Bkz. ayr. Gadamer, Hans-Georg. (1990). *Gesammelte Werke I, Hermeneutik I*. Tübingen: Mohr Siebeck.

İçeride geçmiş⁷ ancak farklı aşamaları ifade eden kavramlardır. Çevirmen kaynak metni, kaynak alıcıyı ve alıcıya ait kültürü anlama aşamasından sonra anlamlandırma ya da açıklama aşamasına bilinçli veya bilinçsiz olarak geçer. Bu aşamada hedef alıcı ve kültür içerisinde karşılaştırmalar ve sentezlere gidilmesi muhtemeldir. Aslında çevirmenin yaptığı içsel bir yorumlama biçimi şeklinde tasvir edilebilirse ve bu içsel yorumlama ne zaman belli bir *tecrübe* (*Erfahrung*) içerisindeki tarihsellik boyutunda anlatmaya/aktarmaya geçerse o zaman yorumlamadan (*Interpretation*) söz edilebilir. Öyleyse yorumlamada bireyin kendinden başka unsurlara ihtiyaç duyduğu çıkarımında bulunabiliriz. Wilhelm Dilthey'in anlamaya yönelik öne sürdüğü yaklaşımında bireyin kendini başka bir bireyde anlaması, yorumlaması söz konusudur. (Dilthey'den aktaran Bollnow, 1995: 87). Bu anlayış Schleiermacher'de farklıydı. Gadamer'de ise artık anlama, açıklama ve yorumlama farklı boyutlarda dile getirilmiştir.⁸ Buna dayanarak çevirmen açısından şunu söylememiz yanlış olmaz; şayet bireyin kendisi *oradaki varlık* olarak anlama ve açıklama kısmını kendi tecrübesi sınırlarında gerçekleştirirken yorumlama kısmında farklı unsurlara ihtiyaç duyabiliyorsa o halde çevirmen için bu unsurlar, sözlü ya da yazılı olarak aktardığı *çeviri metinler* şeklinde düşünülmelidir.

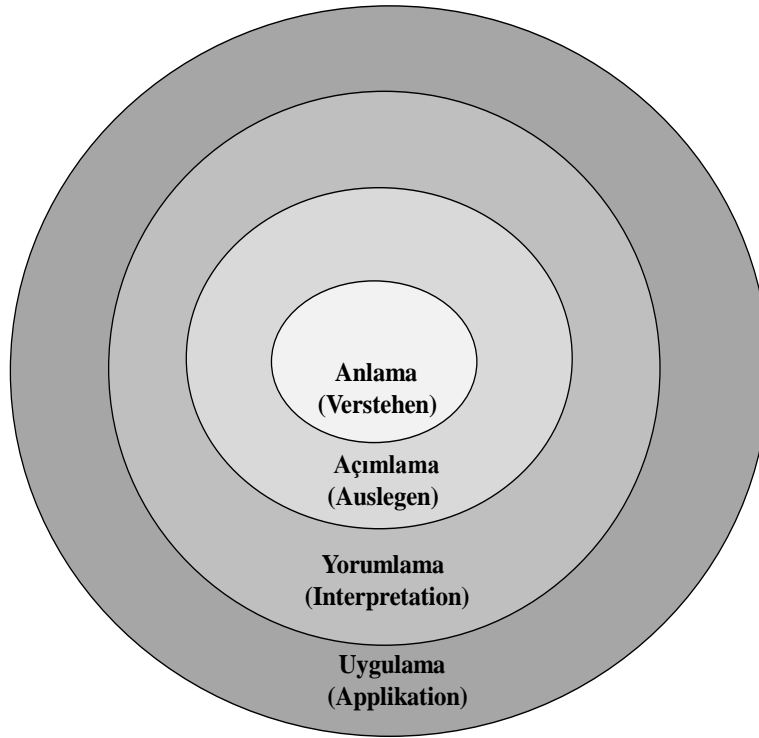
Çeviri eylemi sonucunda ortaya çıkan ürünün tecrübe çerçevesinde anlama, açıklama ve yorumlamanın sonucu olan *uygulaması* (*Applikation*) olabileceği önceki kısımlarda dile getirilmişti. Latince'den gelen *Applikation* kavramı aslında önceki aşamaların hepsinde ayrı ayrı kendini gerçekleştiren bir bütünsellik ihtiva etmektedir. Bu Schleiermacher'in savunduğu anlamda yeniden üretme, tekrar etme (Rekonstruktion) olarak anlaşılmalıdır, tam aksine Gadamer'in üslupta tecrübeden yola çıkılan tarihsel bütünlük içerisinde var olan hakikatin ortaya çıkarılması şeklinde algılanmalıdır. *Uygulama* (*Applikation*) kavramına ilişkin Gadamer, getirdiği açıklamada uygulamanın bir sonuç, aynı zamanda bir başarı/icraat olduğundan bahseder (*Leistung der Applikation*) (Rehfus, 2003: 112). Gadamer bunu şöyle açıklar; bir metnin yorumlanması o metnin manasının anlaşılmasıyla mümkündür. Bu yorumlayanın güncel hermeneutik durumuna bağlıdır. Bu sayede yorumlayan, yorum ve metni ayıran zaman fasılasını aşar. Geçmişin ve bugünün bu şekildeki arabuluculuğunu Gadamer *Applikation* (*uygulama*) olarak betimler. (Rehfus, 2003: 112). Ancak bu tasvirdeki *Applikation* bütünlüğü bir uygulama değildir, aksine verilen bir metnin kendi hakiki idrakidir, bir başka deyişle metnin kendi hakikatidir. Çeviri açısından *Applikation* anlamında bir uygulama çabasının var olduğu (ya da umulduğu) kabul edildiğinde, çevirinin ortaya çıkan bir eylem ürünü olmasının yanında, aslında anlama, açıklama ve yorumlamanın neticesi olan şey olarak algılanması gerekmektedir. Gadamer'in bakışla bu uygulama bütünlüğü ya da tekrar edici değildir, metnin kendi hakikatidir. Ancak bağlayıcı olduğu da bir gerçektir. Bir başka söyleyişle *Applikation*'un gerçekleşmesi *Verstehen*, *Auslegen* ve *Interpretation* evrelerinin bir biriyle bağlantılaşmasıyla mümkündür. *Applikation*'un bağlayıcılık yönüne

⁷ "Yorumlama (veya açıklama) anlamadan ancak içinden ve dışından konuşmada söz konusu olan ayrım kadar farklıdır." (Schleiermacher'den aktaran Gadamer, Hans-Georg. (1990). *Gesammelte Werke I, Hermeneutik I*. Tübingen: Mohr Siebeck).

⁸ Bkz. Gadamer Hans G. (1990). *Gesammelte Werke I, Hermeneutik I*. (s. 188-235), Tübingen: Mohr Siebeck.

ilişkin açıklamayı dilbilimde bulmak mümkün. Applikation dilbilimsel bir terim olarak ele alındığında, birleştirici ya da bağlayıcı bir yöntem şeklinde algılandığı görülecektir. En basit şekliyle, dilbilimsel terminolojide, söz gelimi *A* bir nesne ve *B* de bir başka nesne ise yani *A* ve *B* nesnelere söz edilebilirse, o halde *AB* bir nesnedir, denilebilir. Bu mantıksal bir kombinasyondur ve iki birimden oluşur. (Lewandowski, 1994: 78). Applikationu bu açıdan ele alacak olursak Verstehen, Auslegen ve Interpretation Applikationun başarıya ulaşması için rol oynayan ve her biri ayrı bir eylem teşkil eden unsurlardır. Dolayısıyla bu açıdan Applikationun üç birimden oluşan mantıksal bir kombinasyon olduğunu ileri sürebiliriz. Mevcut iddiamız, genel çerçevede, hem Hermeneutik hem de Çeviribilim bakış açısıyla örtüşmektedir. O halde şöyle bir şekil oluşturabiliriz:

Şekil 1

Applikation şekilde belirtilmiş olduğu gibi dairenin en dışında, Verstehen ise en iç kısımda, odak noktasında yer alıyor. Dairenin kapsayıcısı konumunda yer alan Applikation aynı zamanda üç ana evrenin sonucu ve/veya başarılmasıdır. Çeviri açısından da durum bu şekilde tasavvur edilebilir.

Erlebnis ve *Erfahrung* kavramlarından önce çeviribilimsel ve hermeneutik bağlamda öne çıkaracağımız diğer kavramlar *Akt* ve *Handlung*dur. *Handlung* kavramı bir iş/eylem olarak karşılık bulabilmektedir. Ancak bu eylemin sınırlı bir tanım içerisinde anlaşılması gerekir. Bir başlangıç ve bir son ile sınırlı, bir amaca yönlendirilmiş, motivasyonlu ve duruma yönelik olan, normlarla, beklentilerle ve alışkanlıklarla (ya da göreneklerle) düzenlenmiş işin veya eylemin adına *Handlung* denilmektedir. Belirli bir davranış da *Handlung* şeklinde adlandırılabilir. Ancak söz konusu davranışın amaca yönelik yorumlanması, kasıtlı veya

niyetli bir biçimde anlaşılması gerekir. Handlung bireyin somut bir eylemi/aktivitesi olarak da düşünülebilir. Handlung, niyetli ve duruma yönelik girişilen, empirik olarak tasvir edilip izlenebilen somut bir eylem niteliği taşımaktadır. (Rehfus, 2003: 380-381). Çeviri açısından bakıldığında, çeviribilime eylemsel ilkeler kazandırmış olan *eylem kuramı* (*Handlungstheorie*, Mänttari, 1984) akla gelmektedir.⁹ Çeviriyi dilbilimsel sistem içerisinde gören ya da bir süreç olarak betimleyen yaklaşımların yanı sıra çeviri eylem kuramı çevirinin her şeyden evvel bir uzmanlık eylemi olduğunu iddia etmektedir.¹⁰

Handlung kavramının tanımlanmasında dile getirilen sınırlayıcı unsurlar çeviribilimdeki Handlung için aynı ölçüde geçerli görülebilir. Çeviriyi bir eylem olarak tanımlayan Holz Mänttari ve yine Skopos kuramını geliştiren Katharina Reiß ve Hans J. Vermeer'in bu eylem ile ortaya attıkları diğer bir unsur ise *amaca yönelik bir eylem* olgusudur. Skopos kuramında iddia edilen her çeviri işinin farklı olması, bir kaynak metnin birden fazla çeviri ürünü meydana getirebileceği, niyetli bir iş olması, başlangıcının ve sonunun belirlenmesi¹¹ gibi yargılar birçok farklı açıdan Handlung kavramına işaret etmektedir.

Akt kavramı *Handlung* kavramı ile çoğu noktada paralel manalar içermektedir. İki arasında ayırım yapılması gereken hususun şu şekilde olduğunu düşünüyoruz. Handlungda niyetli bir eylemin yanı sıra bir *iş* veya *davranış* da eylemi takip eden unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. *Aktta* ise iş veya davranıştan ziyade daha çok niyetli bir eylemden, bir *edim*den söz edilebilir. Bu varsayımların ışığında Handlungun Akta nazaran daha somut eylemlerin ifadede yer bulmasında başvurulan bir kavram olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla çeviri edimi bağlamında *Übersetzungshandeln / Übersetzungshandlung* (çeviri edimi / eylemi) şeklindeki kullanımlar Almanca çeviribilim literatüründe karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte çeviri edincini de içine alan ve hem Hermeneutik hem de çeviribilimde kullanılan *Erfahrung* (tecrübe) kavramı bir bakıma çeviri eyleminin (Handlung) paralelinde yer alan çeviri edinçlerini kapsayan bir unsur olarak tasavvur edilebilir. Aynı şekilde, Schleiermacher'in de kullanmış olduğu, *Akt des Lebens* (*Yaşam edimi*)¹² konsepti ele alındığında, onun paralelinde yaşam edinçlerini kapsayan bir unsur olarak *Erlebnis* düşünülebilir. Daha kapsayıcı olan yaşam edincinin içinde çeviri edinci/edinçleri yer almaktadır. Dolayısıyla hermeneutik bakış açısıyla -aslında anlamsal boyutta bu kadar kapsayıcılığa sahip olmadığı düşünülen- Erlebnis kavramının kapsamı genişletilmiş olacaktır. Burada elbette Erlebnis düz anlamsal manalarından biri olan "anlık yaşanan olay/tecrübe, derin intiba bırakan hadise"¹³ şeklindeki temel düzlemdeki anlamı göz ardı edilmiştir. Çünkü hermeneutik yaklaşımda Erlebnis kullanım alanında bu biçimdeki bir anlamdan artık söz edilemez. Bu çıkarımların ışığında aşağıda belirtildiği gibi bir anlamlandırmada bulunabiliriz:

⁹ Bkz. ayr. Hornby-Snell, Mary (vd.) (2006). *Handbuch Translation*. (s. 107-108), Tübingen: Stauffenburg.

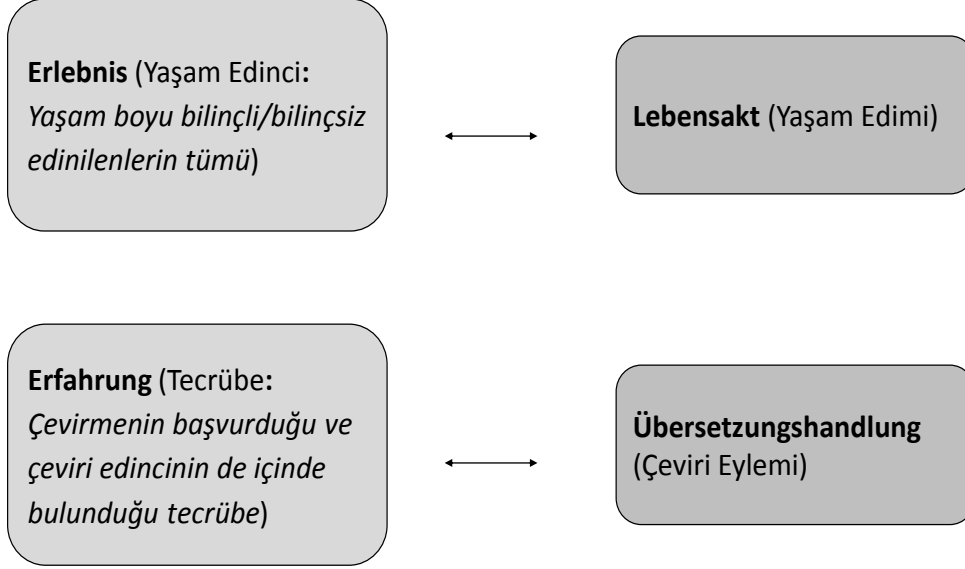
¹⁰ Bkz. A.g.e. s. 107-108.

¹¹ Bkz. ayr. Vermeer, Hans, J. (2008). *Çeviride Skopos Kuramı*. (çev: Ayşe Handan Konar). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

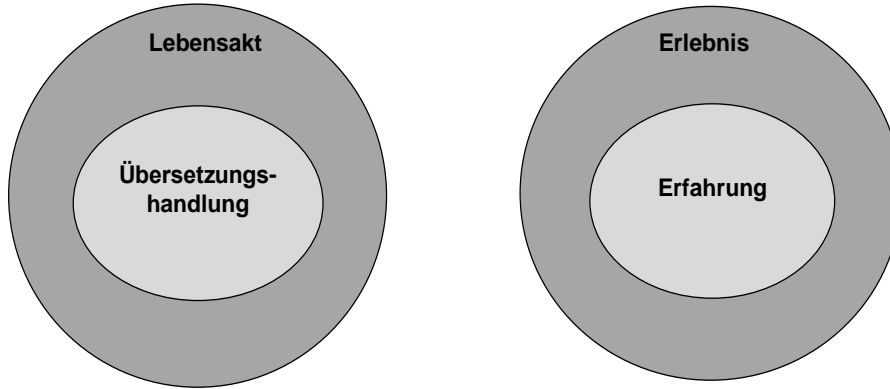
¹² Bkz. Schleiermacher'den aktaran Gadamer, Hans-Georg. 2008. *Hakikat ve Yöntem*. (s. 88), (çev. Hüsametdin Arslan ve İsmail Yavuzcan), İstanbul: Paradigma yay.

¹³ Bkz. Steuerwald Karl. (1998). Almanca-Türkçe Sözlük. (s. 198), İstanbul: ABC.

Şekil 2 (a)

Şekil 2 (b)

Çeviri eylemiyle kazanılan çeviri edinci, tecrübenin (Erfahrung) içinde yer eder ve çevirmen ihtiyaç duyduğu edince kendi tecrübesine başvurarak ulaşabilir. Buradaki eylem ve tecrübe ilişkisi, yaşam edimi ile (tüm) yaşam edinci (Erlebnis) ilişkisine oranla daha somut ve daha kesin niyetlidir. Bunu şöyle tasavvur etmemiz mümkün; dünyaya gelmeden, anne karnındayken, birey yaşam edimine başlar ve bu bireyin ölümüne dek devam eder. Bu edimin (Akt) başlangıcına yönelik bir karar verme mekanizması söz konusu olamazken çeviri gibi benzer eylemlere/işlere (Handlung) başlamaya etki eden bir karar verme mekanizmasından, bir planlama sürecinden ve kesin bir niyetten söz edilebilir.

Yaşam edimi ile ilgili olarak yukarıdaki ifadeye daha soyut bir açılımla yaklaşmak gerekirse Erfahrungun (tecrübelerin) mutlak suretle eylemden sonra gerçekleştiği dile getirilebilir. Herhangi bir eyleme kalkışmadan önce ona yönelik tecrübe elde etmenin imkânı yok gibidir. Yaşam edinci (Erlebnis) ise yaşam edimi içinde *tüm yaşam edincini; bilinçli ya da bilinçsiz edinilenlerin tümünü* içerir. Bunun içinde birçok eylemden edinilen tecrübeler (Erfahrung) de somut bir biçimde yer alır. Ayrıca yaşam edinci (Erlebnis) yaşam içerisindeki diğer yaşamsal edinçleri de içinde barındıran genel nitelikte, kapsayıcı bir özelliğe sahip olarak öngörülmüştür. Örneğin çeviribilimde tasvir edildiği şekliyle çeviri edinci, çeviri eylemiyle edinilen yaşam edinçlerinden biridir. Herhangi diğer edinçlerden biri gibi o da yaşam edincinin (Erlebnis) içinde yer alır. Yaşam edimiyle birlikte yaşam edincinin gelişmesi ya da artması çeviri edincinin bilişsel, deneyime dayalı ve bilinç dışı kısmının da gelişmesine yol açabilir. Çeviribilimsel manada bilinçli çeviri edincinin gelişmesi ise çeviri eyleminin sürekliliği ile elde edilir. Bu yüzden çeviri edinçlerinin tecrübenin (Erfahrung) içinde daha somut olarak yer aldığını söyledik. Neticede edinilen tecrübeler yaşam edincinin kapsayanları arasındadır.

ÖNERİ VE DEĞERLENDİRME

Getirilen önermeler neticesinde anlam karmaşasının önüne geçmek maksadıyla, *Erlebnis* kavram itibariyle kısa bir sözcük ya da sözcük grubu ile ifade edilmek istenirse, *(Tüm) Yaşam Edinci* ya da *Yaşanmışlık* şeklinde bir kavram düşünülebilir. Biz bu çalışmada -terim özelliği kazandırmak adına- *yaşam edinci* kavramını daha uygun gördük ve yukarıdaki açıklamalarda da onu kullandık. Bir başka öneri ise kavramın aynen *Erlebnis* olarak Türkçe Çeviribilim literatürüne aktarılmasıdır. Terim seçiminde yabancı dilden aynen kendi diline uyarlanan ifadeler, yan anlamsal karışıklığın önüne geçebilmek adına tercih sebebi olabilir.¹⁴ Her iki durumda amaç bu kavramın hermeneutikten çeviribilime terminolojik ve anlamsal açıdan geçmesini sağlamak, Erfahrung ile Erlebnis arasındaki ayrımı yönelik Türkçede farkındalık yaratmak, bu iki kavram arasındaki anlam karmaşasını gidermeye çalışmaktır. Erlebnisin Türkçe karşılığı açısından literatürde tecrübe şeklinde kullanıldığı yerlerin dışında aynen Erlebnis şeklinde alındığı görülebilmekle beraber farklı bir aktarımdan yararlanıldığı da olmuştur. Bu hususa örnek olarak Muharrem Tosun'un çalışmasının bir yerinde "*yaşanmış*

¹⁴ Bkz. Reiß K. ve H. Vermeer (1984). Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie. (s. 6-7), Tübingen: Niemeyer.

deneyim (Erlebnis)” şeklindeki ifadesi dikkat çekmektedir (Tosun, 2013: 104). Burada Tosun, Erlebnis ifadesini parantez içerisinde vererek bu kavramın Türkçe ifade edilmesine önem vermiş ve dikkat çekmiş gibi görülüyor. Ancak *tecrübe* ile *yaşanmış deneyim* ifadeleri oldukça yakın anlamlara gelmektedir. İleride tekrar bir anlam karmaşasına yol açmaması adına, Erlebnis için belirlediğimiz *yaşam edinci* şeklindeki yerel bir ifadenin daha belirleyici ve ayırt edici özellikte olduğunu düşünüyor ve öneriyoruz.

Çeviribilim açısından bu çalışmayla dile getirilen kavramlara yönelik bir sonuç çıkarılacak olursa, hâlihazırda çevirmenden beklenen çeviri edincinin tecrübe (Erfahrung) kapsamında değerlendirilmesinin yanı sıra -çeviri sosyolojisinden yola çıkan kuramlarda olduğu gibi (Niklas Luhmann-*Sistem Kuramı*, Pierre Bourdieu-*Habitus* ve Alan Kuramı) ya da günümüz hermeneutik-çeviribilim yaklaşımlarında da görülebilecek biçimde¹⁵- tecrübeyi yaşam edinci içinde, çeviri eylemini de yaşam edimi içerisinde değerlendirmek ve bu yönde yorumlamak, özellikle yazın çevirisi açısından daha sağlıklı çıkarımlara ulaşılmasında katkı sağlayabilir. Önem arz etmesi açısından şöyle bir örneklemede bulunulabilir: her koşulun eşit oranda sağlandığı bir yaşam biçimi sunulan iki çevirmenin aynı şekilde eğitildiği, aynı oranda çeviri eyleminde bulunduğu, aynı alışkanlıklara sahip olduğu varsayalım. Bu iki çevirmen aynı tecrübeye sahip oldukları halde aynı kaynak metni çok farklı biçimde hedef metne aktarabilirler (burada çevirmenlerin ve çeviri eylemlerinin amaçları da denk varsayılıyor). Bunu kültür, eğitim, iletişim vb. durumlarla açıklamaya çalışmak, tüm şartları eşit varsaydığımız düşünülürse, çok da fayda sağlayıcı olmayacaktır. Bu iki çevirmen örneğinde tecrübeler (Erfahrung) aynı öngörüle bile, yaşam edincileri (Erlebnis) farklı olduğu için, ortaya koydukları çeviri metinler de farklı olacaktır. Burada yaşam edinci kavramının öznelliğinden söz edebiliriz. Her birey aynı oranda edindiği tecrübeyi farklı yaşam edinciyle içselleştirir. Bir başka deyişle kendine özgü yaşam edincinin içine aktarır ve bunu dışarıya yansıtır. Dolayısıyla her yaşam edinci o yaşamın ait olduğu bireyle bir ve sınırlıdır. Bu bağlamda yaşam edincinin (Erlebnis) önceleri sanatta dile getiriliyor olmasına şaşmamak gerekir.¹⁶ Çünkü sanatta bireyin öznelliği, daha doğrusu özgünlüğü, farklı sanat eserlerinin ortaya çıkmasıyla kendini özelleştirmektedir. Bu durum tecrübe (Erfahrung) kavramıyla değil, yaşam edinci (Erlebnis) kavramıyla açıklanabilir. Dolayısıyla çeviribilimde yer alan çeviri eyleminin de sadece bilimsel ya da eylemsel yönü değil sanatsal yönü de dikkate alınmalıdır¹⁷. Sonuç itibarıyla *Erlebnis* kavramı için önerilen *yaşam edinci* ifadesinin, gerek Türkçe literatürde anlam boyutunda *tecrübe* ifadesinden ayrılması yönünde gerekse çeviribilimde tecrübe (Erfahrung) ve yaşam edinci (Erlebnis) kavramlarına çeviri eylemi (Übersetzungshandlung) ve yaşam edimi (Lebensakt) bakış açılarıyla yaklaşılabilmesi açısından fayda sağlayacağı kanaatindeyiz.

¹⁵ Bkz. Ionel Lucian. (2010). “Hermeneutik Heißt Übersetzen”, Meta: Res. in Herm., Phen., and Pract. Philosophy-II (1). Al. I. Cuza University of Iasi.

¹⁶ Bkz. ayr. Dilthey Wilhelm. (1922). Das Erlebnis und Die Dichtung. Leipzig und Berlin: B. G. Teubner.

¹⁷ Çevirinin sanatsal yönü başka bir çalışmanın konusu olarak ele alınabilir. Lafı uzatmamak adına buraya nokta koyuyoruz.

KAYNAKÇA

- Dilthey W. (1922). *Das Erlebnis und Die Dichtung*. Leipzig und Berlin: B. G. Teubner.
- Gadamer G. H. (1990). *Hermeneutik I. Wahrheit und Methode*. (6. Aufl.). Tübingen: J. C. B. Mohr.
- Gadamer G. H. (2008). *Hakikat ve Yöntem*. (I. Cilt). (H. Arslan, İ. Yavuzcan, Çev.). İstanbul: Paradigma.
- Hornby- Snell M. (vd.). (2006). *Handbuch Translation*. (2. Verbesserte Aufl.). Tübingen: Stauffenburg.
- Ionel L. (2010). "Hermeneutik Heißt Übersetzen", *Meta: Res. in Herm., Phen., and Pract. Philosophy-II (1)*. Al. I. Cuza University of Iasi.
- Lewandowski Th. (1994). *Linguistisches Wörterbuch I-III*. (6. Aufl.). Wiesbaden: Quelle & Meyer.
- Rehfs D. W. (Hrsg.). (2003). *Handwörterbuch Philosophie*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Reiß K. ve H. J. Vermeer. (1984). *Grundlegung Einer Allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer.
- Ritzer George ve Jeffrey Stepnisky. (2013). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri*, (4. Ed.), (Irmak Ertuna Howison, Çev.). Ankara: De ki Sosyoloji.
- Steuerwald K. (1998). *Almanca-Türkçe Sözlük*. İstanbul: ABC.
- Tosun M. (2013). *Çeviri Eleştirisi Kuramı*. İstanbul: Aylak Adam.
- Vermeer H. J. (2008). *Çeviride Skopos Kuramı*. (A. H. Konar, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

İnternet Kaynağı

- Tosun C. (?). "Çeviride Anlam Boyu". *H. Ü. Eğitim Fak. Der.* Ankara. 20 Aralık 2013 tarihinde <http://www.ceviribilim.hacettepe.edu.tr/art/i01-08.pdf> adresinden erişildi.